

УДК 72.01.036.012

професор Івашко Ю.В.

*Кафедра Основ архітектури і архітектурного проектування
Київський національний університет будівництва і архітектури*

доцент Ніколаєнко В.В.

Кафедра основ архітектури

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ДОСЛІДЖЕННЯ БУДИНКУ НА ВУЛ. ПАРИЗЬКОЇ КОМУНИ, 15 (1906) В М. ПОЛТАВА

Анотація. У статті описується об'єкт доби модерну в місті Полтава, а саме будинок по вул. Паризької Комуни, наведена історія про першого власника та будівництво будинку, проаналізовано його архітектурні риси.
Ключові слова: модерн, Полтава, архітектурні риси, історія.

Доба модерну в забудові Полтави і досі залишається малодослідженою, за винятком поодиноких знакових будинків [6]. Серед таких цікавих, але майже невідомих широкому загалу об'єктів є і так званий “мавританський особняк”.

Цей незвичний для міської забудови Полтави кінця ХІХ – початку ХХ століть особняк був зведений у 1906 році на вул. Дворянській (тепер – вул. Паризької комуни, 15). Особняк в “мавританському” стилі належав відомому полтавському будівельному підряднику Науму Бахмутському і його екстравагантній дружині Ізабель, яка, за історичними свідченнями, і вибрала такий незвичний стиль їх будинку [2, с.46-47; 4-6].

Згідно архівних документів, Наум Бахмутський був успішним полтавським підрядником і в 1906 році займався зведенням будівлі Дворянського і Селянського банку в т.зв. “неоруському” стилі, за проектом відомого київського архітектора О. Кобелева. Підприємливий підрядник не лише розподілив кошти на будівництво банку, а й звів на ці кошти власний особняк та особняк для своєї “дами серця” і найняв для неї покоївок. Згідно письмових джерел, Н. Бахмутський мав значні статки, в період буремних років громадської війни емігрував з Полтави до Франції. Розкішний мавританський особняк був націалізований і переобладнаний під комунальні квартири [7,8].

Відносно автора цього особняку з характерним порталом зі східною аркою, невеличкою башточкою – “мінаретом”, стрільчастими вікнами і об'ємним “мавританським” декором і досі точаться жваві дискусії. Згідно однієї з версій, автором “мавританського” будинку називають відомого київського архітектора Владислава Городецького [4]. На користь цієї версії говорять кілька фактів. Дійсно, портали особняку і караїмської кенаси в Києві авторства

Городецького дуже схожі, близькі і дати їх будівництва, крім цього, за свідченнями журналу “Зодчий” № 19 від 8 травня 1911 року дізнаємося про безпосередню участь В. Городецького в роботі журі конкурсу проекту пам’ятника-каплиці поблизу шведської могили під Полтавою: “По объявленному полтавской губернской земской управой конкурсу проекта памятника-часовни возле шведской могилы под Полтавой до назначенного термина 1 марта было подано 12 проектов. Эти проекты были рассмотрены комиссией судей в составе: губернского предводителя дворянства кн. М.Б. Щербатова, гласных Ф.И. Мельникова и инж. М.М. Боярского, архитекторов В.В. Городецкого и А.В. Кобелева” [1, 4].

Історію будівництва “мавританського особняка” пов’язують безпосередньо з періодом будівництва Дворянського і Селянського банку: особняк був зведений у 1906 році, банк – у 1906 – 1909 роках [5]. Є версія, що підрядник Бахмутський безпосередньо спілкувався з О. Кобелевим – автором проекту, і через нього познайомився з В. Городецьким для замовлення проекту [4]. Хоча факт авторства Городецького і є вірогідним, проте в переліку офіційних робіт архітектора цей будинок не значиться: не згадує про нього і відомий дослідник творчості В. Городецького Д. Малаков, який безпосередньо працював з архівами В. Городецького [2]. Фактами для роздумів є, по-перше, те, що О. Кобелев теж плідно працював в різних історичних стилізаціях (неоруському стилі, венеціанській готиці, тощо), отже, сам міг виконати проект особняку Бахмутського, взівши за взірць караїмську кенасу Городецького. По-друге, “мавританський особняк” Полтави має схожі риси з “мавританським особняком” в Харкові, на вул. Дарвіна, автором якого був талановитий стилізатор О. Бекетов (який, до речі, теж працював на Полтавщині, зокрема, в Лубнах).

Головний фасад особняка Бахмутського – асиметричний, зі зміщеним вправо акцентним порталом головного входу, виступаючим з площини стіни. Фасад пластичний, з грою відступаючих і виступаючих площин, з контрастом світла і тіні, особливо акцентованим у заглибленому вхідному порталі. Композиція головного фасаду – 2-х вісьова: головна вісь проходить через портал входу з круглим вікном і ступінчастою аркою, другорядна – через стрункий мінарет зліва на даху. Кути акцентовані розкріповками з тинькувальними рустами. Архітектор досягає експресії фасаду завдяки поєднанню динамічної асиметричної композиції різних форм і розмірів вікон (квадратні зі зрізаними кутами, стрільчасті, круглі) та пишного декору. Динамізм силуету акцентований мінаретом і аттиком з башточками і декором. Традиційні для перських мечетей доби правління Сефевидів цементні

“сталактити” прикрашають підкарнизні площини, фасад прикрашений фітоморфним декором і литими цементними вставками.

Нащадки підрядника Бахмутського вже в наш час приїздили з Франції подивитись на свою колишню нерухомість, але не стали претендувати на будинок через його занедбаний стан [7,8].

У 2008 році була зроблена спроба розробити проект реконструкції колишнього особняка під готель, однак проект так і не був реалізований. З 2008 року будинок відселений і стоїть пусткою (рис.1,2)

Рис. 1. Будинок по вул. Паризької Комуни, 15 (фото Т. Короткової 2016 р.)

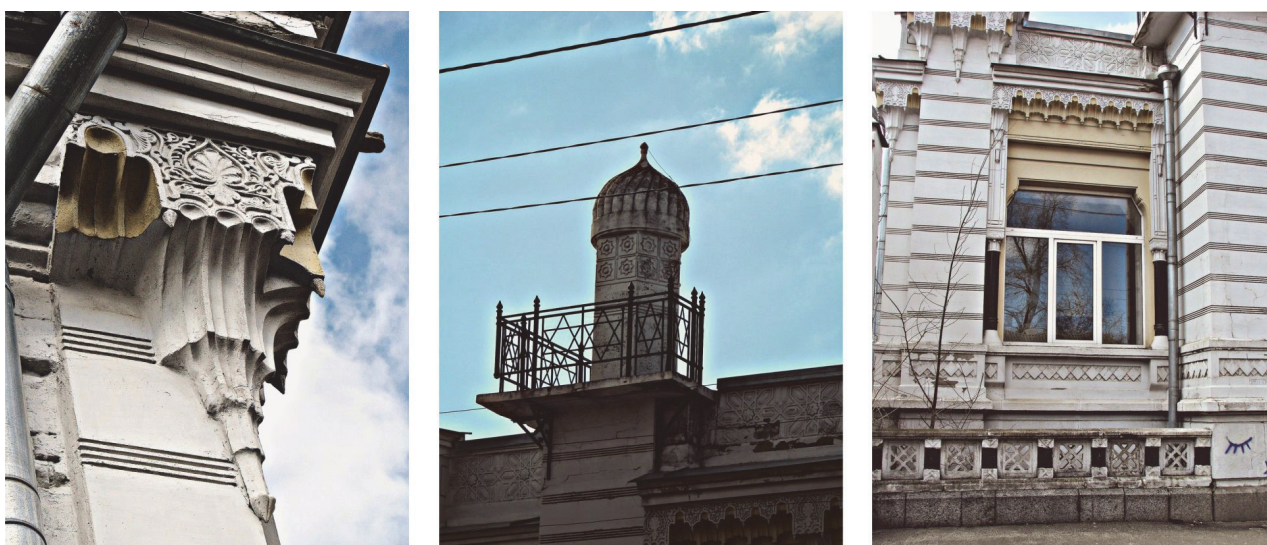

Рис.2. Фрагменти фасаду будинку по вул. Паризької Комуни, 15 (фото Т. Короткової 2016 р.)

Висновки

Попри відносно невелику кількість, порівняно з великими містами, такими як Київ і Харків, унікальних пам'яток доби історизму і модерну в Полтаві, вони є частиною загальної спадщини архітектури цього періоду на теренах України [6].

На прикладі полтавського “мавританського особняка” показано, як однакові стильові явища виникали одночасно в різних містах, і подібні “східні” об’єкти були збудовані в Харкові (особняк Д. Алчевського в Харкові, на вул. Дарвіна, 13 (1896), арх. О. Бекетов) і в Києві (караїмська кенаса (1902), арх. В. Городецький). Як писав в своєму путівнику К. Шероцький, “...на Великій Підвальній міститься молитовний караїмський будинок – вишуканий, але дещо похмурий, оздоблений зовні скульптурними фантастичними візерунками і письменами в мавританському стилі: двері й вікна його заокруглені у вигляді підкови. Стиль для синагоги обрано дуже вдало” [5]. Як писав про караїмську кенасу в Києві відомий київський дослідник творчості В. Городецького Дмитро Малаков, “скульптурно-оздоблювальні роботи в кенасі виконував Еліа Сала, і зроблене ним не мало аналогів в Києві. Здається, все багатство мавританського, орієнталістського напрямку знайшло відображення в оздобах кенаси. Особливо вражаючою була стеля, що нагадувала казкові сталактитові склепіння печер. Надзвичайно складні й витончено-примхливі візерунки вкривали все, для того призначене в екстер’єрі та інтер’єрі” [2, с.96]. Попри помітну схожість “мавританського особняка” в Полтаві з київською “мавританською” кенасою, і бажання приписати будинок Бахмутського авторству В. Городецького, варто зазначити, що схожі мотиви спостерігаються і в більш ранньому харківському “мавританському особняку”, і якщо портал (включно з деталями) полтавського особняка дійсно схожий на портал київської караїмської кенаси, на що в 2012 році звернув увагу в своїй публікації В.О. Трегубов, то бічні частини водночас схожі і на характер вирішення підвищеної частини зі стилізованими мінаретами харківського особняка [4].

Все це свідчить про необхідність додаткового дослідження історії будівництва особняка Бахмутського. Враховуючи аварійний його стан і невизначеність подальшої долі, слід звернути на нього увагу громадськості шляхом популяризації в пресі і наукових джерелах.

Студентами ПолтНТУ імені Ю.Кондратюка в 2016 році була здійснена науково-дослідна робота, яка стосувалась знаходження і систематизації іконографічних джерел, технічного парспорту об’єкту, виконання обмірних креслень і замальовок особняка Бахмутського з метою отримання комплексної інформації, яка може стати базою для виконання ремонтно-реставраційних робіт на пам’ятці, оскільки згідно загальноприйнятого порядку здійснення

подібних заходів роботи можуть розпочинатись при наявності всієї іконографічної інформації або залучення аналогів в разі її недостатності.

Література

1. Зодчий. – 1911. – № 19. – С.211-212.
2. Малаков Д. Архітектор Городецький /Дмитро Малаков. – К.:Кий, 1999. – 240 с.
3. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. Кудрицького А.В. – К.: “УРЕ” ім. М.П. Бажана, 1992. – 1024 с.
4. Трегубов В.А. Полтавський слід архітектора Городецького / В.А. Трегубов // Матеріали ІУ Всеукраїнської наукової конференції “Вайнгортівські читання”. – ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2012. - С.21-28.
5. Шероцкий К.В. Киев. Путеводитель / К.В. Шероцкий. – К.,1917. – С.20.
6. Ясиевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX – XX веков / В.Е. Ясиевич. – К. : Будівельник, 1988. – 184 с.
7. <http://histpol.pl.ua/ru/pamyatniki-istorii-i-arkhitektury/zhilye-doma> [Електронний ресурс].
8. http://poltavahistory.inf.ua/hisp_r_83.html [Електронний ресурс].

Аннотація. В статті описується об'єкт періода модерна в місті Полтава, а саме дім по вул. Парижської Коммуни, описана історія першого власника будинку та будівництво будинку, проаналізовані його архітектурні риси.

Ключевые слова: модерн, Полтава, архітектурні риси, історія.

Abstract. The article deals with the Art Nouveau premises in Poltava – the house in Paryzka Comuna Street. The authors describe the history of the first owner and the history of building; as well as analyse its architectural features.

Key words: Art Nouveau, Poltava, architectural features, history.